

Rahvusvahelise keele

„Ido“ wõti.

Rahvusvahelise abikeele määramise delegatsiooniga, mis aastal 1901 afutati, ühinesid 310 felfti ja 1250 profesfori. See liit walis kuulsateft teadlasteft ja keeleuurijateft komitee, kes rahvuswahelise keele küfimuse ära pidi ofustama. Põhjalitu uurimise ja kaalumise järele ofustas komitee 1907. aastal Pariis, et selleks Ido (see on parandatud ja täiendatud Esperanto) kõige fündsam on.

Wemas on Esperanto katusega tähed, nimisõna fihitaw kääne, omaduse sõna muutmine ja teised halbtused kõrwale heidetud; sõnastik aga kõige suurema rahvuswahelise põhjuwmõttel koktu-seatud.

Räesolema wõtme abil wõib Ido keelt lugeda ja mõista. Wemasfe on ilmakeele grammatika seadused ja sõnad peaaegu kõik üles pandud. Teised sõnad on rahvuswahelised f. o. niisugused, mis suuremas osas Europa keeltes ühised, nii et haritud inimene neid tundma peaks. Sellepärast ei ole wajagi uut keelt õppida: see on Europa keelte ekstrakt. Ta on kõigist nendest kergem oma lihtsuse ja korralikkuse pärast: ei ole asjata seadusi ega erandisi. Teda õpid lugedes. Oled mõni päew lugenu, wõid juba kirjutada. Kes teda aga kirjutab, wõib ka warsti kõneleda.

Grammatik.

Tähestik: a, b, c (ts), ch (tsh), d, e, f, g, h, i, j (sh), k, l, m, n, o, p, q (k), r, s (teraw s), sh (sch), t, u, v (w), x (ks), y (i), z (pehme s).

Rõhk eelwiimse filbi peal; ajasõna algmuutes (ar, ir, or) wiimse filbi peal.

Artikkel la (nimisõna ees) tähendab, et kõnelakse teatud wõi määratud asjast.

Nimisõna lõpp o, mitmuses i. Sihitaw kääne di, alaleütlew a, ad, kaasäütlew per.

—Omadusõna lõpp a. Määrasõna lõpp e.

Ufesonä: me = mina, tu = fina, vu = Teie (wiisafuse worm), il (u) = tema (ifane), el (u) = tema (emane), ol (u) = tema (afi), lu = tema (kõigi kohta); ni = meie, vi = teie, li = nemad (ili, eli, oli) su = ennaft, on = keegi.

Mea = minu, **tua** = sinu, **vua** = Teie, **lua** = tema, **nia** = meie, **via** = teie, **lia** = nende. Mitmusel a asemel i. Suguvähe näitamisel: **ilua**, **elua**, **olua** = tema; **ilia**, **elia**, **olia** = nende. **Sua** = oma, **sui** = omad.

Näitavad afesonad: **ica** = see, **ita** = too, **ici** = need, **iti** = tood, **ico** = see, **ito** = too (afi). Ugu i mõib ka ära jääda: **ca**, **ta**; **ci**, **ti**; **co**, **to**. Räägivad ja siduvad afesonad: **qua** = kes, mis-sugune, **qui** = mis-sugused, **quo** = mis.

Ufasonä pööratakse ainult aja järele. (Siku ja arvu poolest jäävad nad muutmata).

Olewif: amar = armastama; amas = armastan.
Minewif: amir = armastanud olema; amis = armastasin.
Tulewif: amor = armastama saama; amos = saan armastama.
 amanta = armastaw; amata = armastatud.
 aminta = kes armastanud; amita = keda armastati.
 amonta = kes saab armastama; amota = keda (tulewifus) armastatse.

Singiv kõnewif: amus = armastaksin.
Rääkiw kõnewif: amez = armasta, armastage.
Täidetud minewif: amabis = olin juba armastanud.
Täidetud tulewif: amabos = saan juba armastanud olema.
Singiv minewif: amabus = oleksin armastanud.

Tehtawif luuakse afasonä **esar** (olema) abil, mis ka juurega loogu mõib sulatada:

me esas amata ehk me amesas = ma olen armastatud.
 me esis amata ehk me amesis = ma olin armastatud.
 me esos amata ehk me amesos = ma saan olema armastatud.
 me esus amata ehk me amesus = ma saaks armastatud.
 esez amata ehk amesez = ole armastatud.
 esar amata ehk amesar = armastatud olema.

Möödaläinud tulewif:

me esabis amata ehk me esis amita = ma olin see, keda oldi armastatud.
 me esabos amata ehk me esos amita = ma saan olema, keda armastatud.
 me esabus amata ehk me esus amita = ma oleks saarnane, keda armastatud.

Sõnasünnitus. Kõik sõnad seisawad muutmata elementideft koos, millel ikka üks ja seefama mõiste on. Need on: juured, algliited, lõpuliited ja grammatikalised lõpud. Näituseks: nacion-o, nacion-al-a, nacion-al-es-o, nacion-al-ig-ar, inter-nacion-a, inter-nacion-ig-ar.

Sõnade loomine.

Algliited:

arki-, wanem: arki-episkopo = ülempiistop.
 bo-, abielu kaudu: bo-frato = naiswend, demees.
 des-, wastand: des-organizo = forratus.
 dis-, laiali: dis-semar = laiali kütwama.
 ex-, endine: ex-offeiro = lahti lastud ohwitser.
 ge-, mõlemad sugud koos: ge-patri = wanemad.
 mi-, pool: mi-luno = pooluu, mi-horo = pool tund.
 mis-, walesti: mis-kompreñar = walesti arusaama.
 ne-, mitte: ne-hona = mitte hea.
 par-, läbi, täiesti: par-lektar = läbi lugema.
 para-, kaifse: para-pluvo = wihmarari.
 pre-, ees: pre-ludo = eelmäng.
 retro-, tagasi: retro-donar = tagasi andma.
 ri-, fordamine: ri-vidar = jällenägema.
 sen-, ilma: sen-vole = tahtmataft.

Lõpuliited:

-ach, põlastus: dom-acho = majalogart.
 -ad, wältaw tegewus: dans-ado = tantsimine.
 -aj, millegift afi: frukt-ajo = puuwiljast toit.
 -al, line: nacion-ala = rahwusline.
 -an, liige: senat-ano = senator.
 -ar, fogu: vort-aro = sõnaraamat, sõnastik.
 -atr, sarnane: red-atra = punakas.
 -ebl, wõimalik: direkt-ebila = juhitaw.
 -ed, täis: hotel-edo = pudelitäis.
 -eg, juurendus: pordo = üks, pord-ego = wäraw.
 -em, kalduw: habil-ema = lobisemise himuline.
 -end, tarwilik: skrib-enda = waja kirjutada.
 -er, tegija (mitte ameti poolest): fum-ero = suitsetaja.
 -eri, afutus: imprim-erio = trükitoda.
 -es, omadus: san-eso = terwis, yun-eso = noorus.
 -esk, hafatus: dorm-eskar = uinuma.
 -esm, fordarm: tri-esma = kolmas.
 -estr, ülem: polic-estro = politseimeister.
 -et, wähendus: monto = mägi, mont-eto = kungas.
 -ey, koht: kaval-eyo = hobuse tall.
 -i, waldfond: monark-io = riit.
 -id, järeftulija: Izrael-ido = juut.
 -ier, kambia: pomiero = õunapuu, acioniero = aktsionäär.
 -if, saawutama: frukt-ifar = wiljakandma!
 -ig, tegema: hel-ig-ar = ilufats tegema.
 -ik, haige: alkohol-ik-o = alkoholifer.
 -il, tööriist: bros-il-o = hari.
 -im, murdarm: du-imo = pool, cent-imo = sajandif.
 -in, emast sugu: frato = wend, frat-ino = õde.
 -ind, wäärt: respekt-ind-a = auwäärt.
 -ism, sisteem, õpetus: social-ismo = sotsialism.
 -ist, amet: dent-isto = hambaarst.
 -iv, kes mõib: protukt-iva = wiljafas.
 -iz, warustama: elektr-izar = elektrifeerima.
 -op, -kaupa, -lesti: dek-ope = kümnekaupa.
 -opl, fordne: du-opla = kahefordne.
 -oz, täis, andeline: graci-oz-a = ilus, paenduw, ümarif.
 -ul, ifast sugu: kat-ulo = ifane kass.
 -um, ümbritsew: kol-umo = krae.
 -ur, produkt, sünnitus: pikt-uro = maalitud pilt, kopi-uro = ärafiri. [rahafott].
 -uy, wäite riist, mille sees midagi hoitakse: ink-uyo = tindipott, monet-uyo =

Grammatika sõnastik.

a, ad	juurde, kellele-muude (Dativ)	mulo	ei midagi
altra, -i	teine, teiseb	nun	nüüd
altru	teegi teine	nur	ainult
altro	midagi muud	o, od	eht
anke	ta	ok	tabetja
ankore	weel	olim	üksford
ante	enne	omna, -i	iganis, kõit
aparte	ijeranis	omno	kõit
apene	mawalt	or	nüüd, aga
apud	fõrwal, juures	per	läbi, taibu
avan	ees	plu	rohlem, edasi
balde	marsti	plura	mitmed
cent	sada	po	eest, tütt
cetere	järgnewad weel	poke	wäbe
che	juures	por	eest, et
cirkum	ümber	pos	pärast
cis	siinpool	precipue	peaasjaliselt
da	kellegi	preske	peaaegu
de	millegi seest, ajast	preter	mööda
dek	klümme	pri	üle, tohta
di	kelle muude (Genitiv)	pro	(selle) pärast
do	nii jäs	proxim	ligi
dop	taga	quala	müisugune
du	tats	quale	tuba, nagu
dum	tüna	quankam	eht küll
e, ed	ja, ning	quanta	kui palju
ek	wälja	quar	nest
en	sees	quaze	ostetui, nagu
exter	wäljaspool	quik	tohe, filmapilt
for	kaugel	sama	(see) sama
forsan	wõib olla, tõenäoliselt	same	niisama
frue	maratselt	sat	ühtlasi
hiere	etla	se	kui (tingim)
hike	siin	segun	kellekohal
ibe	seal	sempre	ista, aati
inter	wahel	sen	ilma
ipsa, -e	ile	sep	sest
irga, -u	teegi	single	ühtisult
irgo	misgi	sis	kuus
itere	jälle	sive	eht -eht
ja	juba	sub	all
jus	just	super	üle, pealpool
kad	kaš	sur	peal
kam	kui (wõrreldeš)	tala	niisugune
kande	kui (ajastult)	tale	nõnda
ke	et	tam	mitpalju
kelku	mõni	tamen	mitgi
kin	wiis	tanta	mitpalju
kõntre	wastu	tarde	hilja
kune	toos	til	tuni
lor	sel ajal	tra	läbi
lore	siis	trans	üle
ma	aga	tre	wäga
malgre	siiski	tri	toim
maxim	kõige rohlem	tro	ligi
mem	tegi	ube	tus, tubu
mil	tubad	ula, -u	teegi
min	wähem	ulo	misgi
minime	kõige vähemast	ultre	peale selle
morge	homme	un (-u, -a)	üts
multa	palju	ve	hüda
nam	sest	vice	arimet
ne	et, mitte	ya	ometi
nek -nek	ei -ega-	ye	kelle järele
no	ei	yen	näe, siin
non	ühesja	yes	jah
nu	nob		
nula, -u	ei teegi		

Tallinna Eesti

Muuseumi Ühingu

W. Ehrenpreis, Tallinnas.

raamatukogu inv. № 1815